

Hetven éves úttörőmozgalom ^[1]

Az egyedüli gyermekszervezet kikényszerítése

Összefoglaló írásunk a ma már töredékére zsugorodott Úttörőszövetség megalakulására emlékezik, amelynek létrejötté a Rákosi vezette Magyar Kommunista Párt hatalommegragadási politikájának volt a „mellékterméke”. Az évforduló ünneplése is inkább hagyomány, mint valóságos történeti tény, hiszen az 1946. június elején még viszonylag kevés gyereket magához vonzó, s a szociáldemokrata Gyermekbarátokkal szövetséget alkotó úttörők már korábban kimondták megalakulásukat, de a tömegszervezet csak az MKP hegemoniájának megteremtése után, az 1948–1949. évi tanév kezdetével történt meg.

Bevezető

A náci Németország és szövetségesei világháborús veresége a régi magyar uralkodó elit sorsát is megpecsételte. Az államgépezet széthullott, a tisztviselői kar jórésze nyugatra menekült. A letűnt rezsim politikai támaszát képező pártok helyét az eddig üldözött, ellenzékbe szorított organizációk foglalták el, amelyek mind demokratikus programot hirdettek. A Magyar Kommunista Párt (MKP) - ha igyekezett is titkolni - az első pillanattól kezdve a *polgári világ* legyőzését, a Szovjetunióhoz és a nemzetközi munkásmozgalom erőihez, táborához való feltétel nélküli kapcsolódást szorgalmazta. Ennek jegyében alakította ifjúságpolitikáját is.

A Vörös Hadsereg csapatainak jelenléte, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) szovjet dominanciája már a demokratikus átalakulás első pillanatától kezdve korlátozta a formálódó új magyar politikai vezetés cselekvési terét, és segítette az MKP vezette *baloldali* politikai térhódítását. Ez a folyamat értelemszerűen tükröződött az ifjúságpolitikai gyakorlatban is, egyre nehezebb helyzetbe hozva az ún. *népi demokratikus folyamat* ellenzőit.

1944 végén, 1945 elején a baloldali fiatalok számára természetesnek tűnt, hogy kommunista ifjúsági szövetséget hozzanak létre, amint erre Szegeden már 1944 októberében sor került. Az események azonban hamarosan más elképzeléseket tettek uralkodóvá, ami az MKP vezetőinek szélesebb hatalmi aspirációkat tükröző elképzeléseivel függött össze. Mindez természetesen együtt élt az ország demokratikus átalakításának igényével, s az újjáépítéshez ekkor még nélkülözhetetlennek látszó nemzeti egységgel, így az ifjúsági egység hangoztatott szólamával is. A politikai küzdelmek feléledése azonban lehetetlenné tette, hogy az MKP egy ifjúsági egység-szervezetben, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségben (MADISZ) valósítsa meg saját hegemoniáját. Az újonnan alakuló és újjáéledő pártok saját utánpótlásuk, tömegbázisuk növelése érdekében saját ifjúsági szervezetek létrehozását szorgalmazták. A dilemmát az MKP ifjúsági vezetői már korán érzékelték, hiszen *Hollós Ervin* és *Kiss József* 1945 márciusában, az MKP vezetése részére készített jelentésükben a következőket írták: „Az SZDP és az FKP ifjúsági agitátorai azt híresztelik, és nyíltan hangoztatják is, hogy a [MA]DISZ-t a Kommunista Párt utasítására szervezték és szervezik, mögötte a Kommunista Párt áll, irányítói és szervezői kommunisták.”

1945 ifjúságpolitikai küzdelmei lényegében ezt a dilemmát tükrözték: a MADISZ csúcsszervezetként tömörítve fogja össze a különféle demokratikus szervezeteket, vagy egyetlen szervezetként olvassza magába azok tagságát. A MADISZ 1945 szeptemberében megtartott első kongresszusa ez utóbbi mellett döntött, annak ellenére, hogy az egység illuzórikus volta már láthatóvá vált. Ekkor azonban nem okozott megoldhatatlan gondot a közvetlenül a párthoz kötött ifjúsági szervezet hiánya.

A hatalom megszerzése érdekében - az igen hathatósan felhasznált ifjúsági tömegek mellett - a gyermekek megközelítően nem jelentettek akkora súlyt, viszont a kommunista párthoz csatlakozott gyermekszervezeti vezetők is megkezdték a munkát egy baloldali gyermekszervezet megteremtése érdekében. A módszerek ugyanazok, mint a nagypolitikában: beépülni, látszatszövetséget kötni, felőrölni ellenséget és barátot egyaránt. A MADISZ-hoz hasonló, egységes gyermekifjúsági szervezet ideája ekkor még - az egyház megbonthatatlan tűnő ereje miatt - elérhetetlennek látszott. (Már 1945. február 4-én megalakult a cserkészlet Országos Ideiglenes Intéző Bizottsága, s néhány nap múlva újjáalakították a Magyar Cserkészszövetséget is.) A folyamat iránya azonban már ekkor kiüzetett, s bő egy év múlva más, fasisztának minősített ifjúsági szervezet betiltása mellett a cserkészszövetség helyén a „demokratikus” cserkészfiúk szolgálják az MKP céljait.

1945. február 18-án a Szociáldemokrata Párthoz kötődő *Magyar Gyermekbarátok Egyesülete* értesítette tagjait, hogy újra indítják a munkát. A budapesti MADISZ pedig 1945. február 23-ai titkári értekezletén jelentette be a „*pionír mozgalom, a Kismagyarok mozgalma*” elnevezésű gyermekszervezet megalakulását. Miután egyértelművé vált, hogy a kezdeményezés önmagában gyenge lábakon áll, az MKP nyomására a két munkáspárt képviselői március 9-én megállapodtak egy közös „gyermek-egység-szervezet” létrehozásáról az évtizedek óta működő Gyermekbarátok Országos Egyesületének (GYOE) szervezeti kereteiben. A *kommunista párt számára formailag ekkor még elég volt a baloldali „egység” megteremtése*. A megállapodás értelmében:

- Az egyesület nemcsak a szervezett munkásokat és azok gyermekeit, hanem minden magyar dolgozót és gyermekét várja soraiba;
- Neve ezért *Országos Gyermekbarát Egyesület* lesz;
- A *Kismagyarok Mozgalma* beolvad a Gyermekbarát Egyesületbe;
- Az egyesület a demokratikus pártokkal és a Szaktanáccsal, azaz a szakszervezetekkel együttműködő, de önálló szerv, tehát nem tartozik sem a MADISZ-hoz, sem pedig az MNDSZ-hez;
- Mindkét munkáspárt - az MKP és az MSZDP - kiáll a szocialista szellemű osztályharcos nevelés mellett;
- Mindkét munkáspárt minden szerve a gyermekekre vonatkozó összes tevékenységét a Gyermekbarát Egyesületbe összpontosítja. A vezetés paritásos alapon történik.

Március végén elkészült a Gyermekbarátok munkaterve, majd április elején az MKP és az SZDP küldötteiből paritásos alapon megalakult a gyermekmozgalmat irányító 20 tagú Központi Intézőbizottság. *Balassa Ottóné* (SZDP) és *Farkas Livia* (MKP) lettek a társelnökök, *Surányi László* (formálisan „akkor még” SZDP) és *Jakab Erzsébet* (MKP) pedig a titkárok.

Látszólag tehát az SZDP győzött, de hamarosan megkezdődött a jobboldalinak minősített szociáldemokrata vezetők kiszorítása, mert világossá vált, hogy szervezeti gyengesége miatt a gyermekbarát egyesület sem éri el a gyermekek nagy tömegeit. Az MKP KV Titkársága 1945. szeptember 6-án azonban az addigi szervezeti keretek közötti munka folytatása mellett döntött a gyermekmozgalmi munkában. Lényegében tehát „csak” a jobboldalinak minősített vezetők eltávolítása volt a cél.

1945. október 4-én azonban az MKP Ifjúsági Titkársága - módosítva az addigi álláspontot - a Gyermekbarátok Egyesületének szervezeti keretein belül (a szovjet mintát, illetve a Tanácsköztársaság csekély tapasztalatait alapul véve) az *Úttörőmozgalom létrehozásának szükségességéről* határozott.

Mindettől nem függetleníthető, hogy *Trencsényi-Waldapfel Imre* professzor vezetésével 1945 nyarán a szabadság, a nemzeti függetlenség és a demokrácia szellemiségében kidolgozták az új gyermekszerveződésként, az úttörőmozgalom egységes ideológiai és nevelési irányelveit:

Az úttörőmozgalom eszmerendszere az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc hagyományaira épült, tagjai ebből fakadóan kötelezték el magukat az 1848-1849-es honvédek köszöntésére (Eiőre!), a márciusi ifjak 12 pontjára emlékeztető úttörőtörvények és a magyar függetlenségi harcokhoz kapcsolódó névadókultusz mellett. Ezek elkészülte után az MKP Ifjúsági Titkársága (IT) 1945. október 24-én határozatot hozott az úttörőmozgalom létrehozásáról, 26-án pedig az MKP Ifjúsági értekezletén az IT képviselője ismertette az új úttörőmozgalom várható szervezeti kereteit, majd novemberben a pártközpont Szervezési Osztálya a gyermekbarátok kommunista vezetőivel együtt elkezdte az úttörőszövetség kiépítését.

1945. november végére az MKP Ifjúsági Titkársága kidolgozta a párt ifjúsáspolitikájának új koncepcióját, amelynek értelmében a MADISZ vezetőinek is részt kellett venni az úttörőmozgalom szervezésében. Ugyancsak fontos tény és az SZDP vakságát is jelzi, hogy az 1946. február 6-án megjelenő a GYOE központi hetilap már *Úttörő Gyermekújság* néven jelent meg.

Az ifjúság közötti kommunista hegemonia megteremtését azonban továbbra is elrendő célnak tekintették. Az elképzelés megvalósítására pedig 1946 tavaszán egy közösen elfogadott program alapján létrehozandó csúcsszerv látszott a legalkalmasabbnak. A MIOT-nak, a Magyar Ifjúság Országos Tanácsának 1946. március 3-ai megalakulásával egyidejűleg azonban az MKP Ifjúsági Tanácsa továbbra is számolt a MADISZ-szal, mint amelybe az összes ifjúsági szervezetet be lehet olvasztani. Az MKP azonban az ifjúsági hegemonia megteremtése érdekében túllépett a „csak MADISZ” koncepción, és a legkülönbözőbb módszereket, taktikai eszközöket, tiltásokat használta fel.

Ugyancsak ezt a felfogást támogatta, hogy a MIOT vezetéséből - a nagypolitika szalámi taktikájának megfelelően - fokozatosan kiszorították a más pártifjúsági szervezetekhez tartozó, „renitens” személyeket, lényegében kommunista többséget alakítva ki a MIOT-ban, melynek határozatai kötelező erejűek voltak a tagszervezetekre.

1946. február 7-én a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt megbízottai a gyermekmozgalmról folytattak megbeszélést, majd nem sokkal később, március 10-én a Gyermekbarát Egyesület közgyűlésén módosított alapszabályokat fogadták el. Ettől kezdve viselték a *Gyermekbarátok Országos Egyesülete* elnevezést. Ugyanekkor fogadták el az úttörő gyermekcsoportok szervezeti és működési szabályzatát is, és a GYOE fő feladatául az úttörő tagozat megerősítését, országos kiépítését jelölték meg. (A szervezés alatt lévő ún. Úttörőközpont is működött már ekkor - titkára, majd júniustól főtitkára Szendrő Sándor lett.) Bár továbbra is Balassa Ottóné maradt az elnök, a főtitkár a kommunista Szirmai Eva lett.

Az első gyermekbarát úttörőcsapatok a GYOE helyi csoportjaiban, a területi és üzemi napközi otthonokban alakultak meg. Az ekkor még alig néhány tucat, kis taglétszámú alakulat 1946. május 1-jei felvonulásáról a korabeli baloldali sajtó - erős túlzással - mint hatezer úttörő színpompás menetéről adott hírt. Ugyancsak felnagyított híradások jelentek meg az 1946. június 2-ai ifjúság napi felvonulásról is. (Ekkor Nagybudapesten „45 csapat működött jól vagy rosszul”, vidéken pedig 19.) Ehhez képest a 20 000 fiatal felvonulása sok tekintetben az utólagos propaganda legendája. Történeti értelemben ez nem volt születésnap, hanem a szervezés folyamatában egy lépcsőfok, amit legfeljebb zászlóbontásnak nevezhetünk. A történeti legenda részeként ma mégis ezt a napot nevezzük az úttörőmozgalom születésnapjának.

Ekkorra már a gyermekbarát vezetők is érzékelték, hogy a nagy a baj, s a kistestvér felfalja őket, ha nem kérnek segítséget a pártvezetéstől. 1946. június 20-án levelet írtak az SZDP vezetőségének, amelyben jelezték, hogy a gyermekmozgalom vidéki szervezését - a szociáldemokratákat kihagyva - a kommunista pártszervezetekben, a MADISZ és az MNSZ szervezeteiben hajtják végre. *Lényegében csak úttörőcsapatok alakultak, gyermekbarátok nem.* A gyermekbarátok fokozatos háttérbe szorítása mellett azonban a cserkészek közötti kommunista aknamunka is fokozatosan erősödött. Csak röviden utalnék ennek egyes lépéseire:

- 1946. május 3-án kommunista háttérrel, a Szabadság téri református tanácsteremben a Népi Cserkészcsapatok Munkaközössége, a Protestáns Ichthys-cserkészek, a Munkás Cserkészcsapatok és a Demokratikus Vezetők Blokkja összefogásaként megalakult a Haladószelemű Cserkészek Munkaközössége, mely programot hirdetett a cserkészzet demokratizálására.
- 1946. június 18-án a Minisztertanács rendkívüli ülésén foglalkozott a Teréz körúton előző napon lezajlott gyilkossággal, amelynek során az Edison Kávéház előtti járdán lelőtték a szovjet Vörös Hadsereg két tisztjét. A részletes kivizsgálással Rajk László belügyminisztert bízták meg, aminek eredményéről a SZEB-et is tájékoztatni kívánták. A történetet ürügyül szolgálták a zömében katolikus fiatalokat tömörítő egyesületek (KALOT, KALÁSZ, Cserkészszövetség, Americana) feloszlását szolgáló belügyminiszteri rendelet kiadására. Július 27-ig több mint 1000 jobboldalinak, fasisztának minősített ifjúsági szervezetet tiltottak be.
- Július 16-án viszont Rajk fogadta a Haladószelemű Cserkészvezetők Munkaközösségének küldöttségét, és támogatta kérésüket egy megújult cserkészszövetség megalakítására. Ezt követően megtörtént a „demokratikus fordulat”: július 22-én a Haladószelemű Cserkészvezetők Munkaközösségének kezdeményezésére összehívott közgyűlésen Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (MCSFSZ) néven deklarálták az új magyar demokratikus cserkészszervezet megalakulását. Szeptember 27-én a belügyminiszter jóváhagyta az MCSFSZ alapszabályát, októberben a régi cserkészfelszereléseket és otthonokat az új szövetségbe igazolt csapatok kapták meg.
- 1947. március 23-án több mint 500 küldött részvételével MCSFSZ-ének első évi rendes közgyűlés sikerült biztosítani a mozgalom további *demokratizálását*, ami a balratolódással jelentett egyet.

A fősodor azonban ekkor még a saját szervezet erősítése volt: a kommunista irányítású ifjúsági szervezetek közül 1946. júliusban a SZIT (Szakszervezeti Tanács Ifjúsági Titkársága) üzemi úttörőcsapatok szervezését kezdte meg. Szeptemberben a MADISZ felhívással fordult szervezeteihez az úttörőmozgalom támogatása érdekében. Ugyanebben a hónapban az Úttörőközpontból négy titkárságot hoztak létre. Az elnöki és titkári tisztséget *Rabinovics Béla* és Szendrő Sándor töltötte be.

Az említettek mellett az állami oktatás területéről jött a legnagyobb támogatás: az Úttörőközpont még 1946 májusában az úttörőcsapatok iskolai szervezésének engedélyezésével kapcsolatban kérelmet nyújtott be a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, amire 1946. október 10-én megjelent *Szávai Nándor* „Az Úttörő Gyermekmozgalom támogatása” nevezetű tankerületi körrendelete, mely megteremtette az iskolai csapatszervezés lehetőségét. Néhány hónap múlva, 1947. január 8-án aztán megjelent a VKM rendelete, amely az úttörőmozgalom iskolai szervezését országosan is lehetővé tette. *(lásd az 1. számú forrást!)*

1947. március 27-én bekövetkezett a döntő lépés: megszűnt a titkárság a GYOE-ben, helyette az Úttörő Központban 11 osztályt hoznak létre. Balassa Ottóné még GYOE elnök marad, Szirmai Eva pedig főtitkár; Szendrő Sándor úttörő elnök, *Nádor György* főtitkár.

1947. április 26-27-én a harmincadik évfordulóját ünnepelte a Gyermekbarát Egyesület. A jubileumi közgyűlésen elhangzott felszólalások azonban semmit sem árultak el a meglévő belső feszültségekről, azaz a régi „szocdem” vezetők sarokba szorított helyzetéről.

1947 nyarától a politikai viszonyokban döntő változások következtek be Magyarországon. Az 1947. augusztus 31-ei ún. két cédulás országgyűlési választásokon az MKP az ország vezető pártja lett. 1947. szeptember elején pedig az MKP Politikai Bizottsága úgy határozott, hogy meg kell kezdeni a két munkáspárt egyesülésének előkészítését, s döntött a leendő egységes ifjúsági szövetség mielőbbi megalakításának szükségességéről. Nyilvánvalóvá vált, hogy a folyamat végbemegy a gyermekszervezetben belül is. Még ugyanebben a hónapban az Úttörőmozgalom önállóvá vált a Gyermekbarát Egyesületen belül, és a GYOE elnökséggel mellérendelt viszonyban került. Balassa Ottóné GYOE elnök és Szirmai Eva főtitkár mellett Szendrő Sándor úttörő elnök és Nádor György főtitkár azonos rangúnak számított. Lényegében a Gyermekbarátok felszámolási folyamatában egy újabb fontos lépésre került sor.

Az MKP Ifjúsági Titkárságának október 27-ei jelentése végül is kimondja a következő célt: az SZDP jobboldalt vissza kell szorítani Gyermekbarát területre. „*Pontos tervünk, hogy az I. kongresszusig a Gyermekbarátot elsorvasztjuk [!].*”

Az úttörőmozgalom szervezése lassan haladt 1946-1947-ben. Ennek felgyorsítására 1947 októberében létrehozták az Úttörő Mozgalom Nevelési Tanácsát. Az alakuló ülésen részt vett a VKM politikai államtitkára, *Alexits György*, valamint *Ortutay Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter is, aki kijelentette, hogy az úttörőmozgalomnak az egész magyar ifjúság érdekeit kell szolgálnia pártkülönbség nélkül, s olyan munkát kell végeznie, hogy az egész magyar társadalomban megértésre és elfogadásra találjon. Lendületet adott az úttörők munkájának az akkorra teljesen teljesen kommunista befolyás alá került MIOT 1947. november 29-i ülésének határozata is, amely „*Felhívja az egész demokratikus fiatalságot, tekintse sajátjának a serdülő fiatalságnak ezt a mozgalmát (ugyanakkor szükségesnek tartja a MIOT azt, hogy) az Úttörő Mozgalom egészítse ki az általános iskolában folyó nevelést és szorgalmazza úttörőcsapatok megszervezését minden általános iskolában...*”

Ettől nem függetleníthető, hogy 1948. január 7-én aztán az „önálló” Úttörőmozgalom Országos Elnöksége megfogalmazta szervezetének általános iskolai csúcsszervvé történő kiépítését. (1947 novemberében becslés szerint az úttörőmozgalom mintegy háromszázötven-négy száz működő úttörőcsapata harminc-negyvenezer serdülő gyereket, a cserkészfiúk szövetségének negy száz csapata pedig kb. húsz ezer ifjút sorakoztatott a zászlói alá.)

Az eddigiek értelmében a Cserkészfiúk betelérése is megkezdődött: október 1-jén a Cserkész-Úttörő Összekötő Bizottság tagjai először gyűltek össze, és körlevélben fogalmazták meg céljukat. Eszerint „*a két mozgalom közti ellentéték elsimítására és a lehető együttműködés biztosítására*” alakulnak meg.

A kommunista pártirányításnak 1947 októberében még nem volt határozott elképzelése a cserkészlet jövőjével kapcsolatban, ugyanakkor már megfogalmazódott a cserkészek és az úttörők egyesítésének gondolata is. Az 1947 novemberében készült pártértékelés szerint a kommunista pártnak ekkor már komoly befolyása volt a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége felső vezetésében, ennek ellenére a „csapatok döntő többsége az egyház befolyása alatt áll”. Az anyag a „szektarista” szociáldemokrata, illetve a cserkészcsapatokban érvényesülő „klerikális reakció” befolyásának megszüntetésére a serdülő ifjúság e két mozgalomának belátható időn belüli egyesítését javasolta célravezető megoldásként. Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1947. december 12-ei ülésén foglalkozott a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége átszervezésének kérdéseivel. Legális tennivalóik között tervezték a cserkészleten belüli „demokratikus” erők összefogását, a katolikus (reakciós) csapatok megbízható csapatokhoz való kapcsolását. (A háromszázötven-négy száz csapatból százhusz-százötven cserkészcsapat létrehozásával számoltak!) Javasolták az igazolásra nem jelentkező cserkészcsapatok azonnali hatállyal való feloszlását, valamint 1948. január 31-ig a csapatigazolás befejezését, az igazolást nem

kapott csapatok „likvidálását”. Március 1-jéig célul tűzték ki a párt irányításának érvényesítését száz - ebből ötven újonnan alakított - cserkészcsapatban, az átszervezés ügyének kerületi, városi, megyei pártfórumokon való elfogadtatását, a kommunista cserkészek instruálásának megszervezését, a „demokratikus” cserkészvezető-képzés megindítását, cserkészvezetői pártiskola szervezését, aktívaülések tartását. Hollós Ervin kijelentette, hogy határozottan és keményen kell a cserkészzet kérdéséhez nyúlni. „*Elkezdjük a katolikus csapatok felszámolását... Nekünk nincs szükségünk nagy cserkészetre, nekünk az kell, hogy a cserkészformát kiséjtsük - a Kommunista Párt részére.*” A kommunista cserkészaktíva Surányi László lakásán tartott első ülésén, 1948. január 6-án a házigazda a kialakult helyzetről és a várható lépésekről kijelentette: „*Nem kevesebb az érdeklődés a cserkészettel szemben sem. Rajk elvtárs is megállapította, hogy a cserkészlet és mi, a cserkészletben dolgozó kommunisták spanyolifalat állunk a klérus fasiszta szervezkedése elé.*” Két megoldási lehetőséget látott: vagy „*átszervezzük a cserkészletet április 15-ig, vagy ha ezt nem tudjuk véghezvinni, fel kell oszlatni a Szövetséget.*”

E folyamat része, hogy Balassa Ottóné országos elnök, a Gyermekbarát Egyesület ellen indított politikai alapú vizsgálatok hatására 1948. február 5-én lemondott. A szervezet bomlása ezzel felgyorsult. Február 22-én pedig a Gyermekbarát Egyesület formailag is elszakadt az Úttörő Mozgalomtól. Már csak az *önkéntes feloszlás*, felszámolás volt hátra, ami még 1949 nyarán is folyt.

Az MKP Politikai Bizottsága 1948. január 15-ei ülésén hozott elvi határozata megfogalmazta, hogy időszerűnek látja az egységes nő- és ifjúsági tömegszervezetek megalakítását. Az ezzel kapcsolatos tennivalók kidolgozására bizottságot alakítottak, amelynek javaslatait 1948. február 19-én tárgyalták meg. Helyzetértékelésükben megállapították, hogy „*az ifjúsági fronton kialakultak az egységsszervezetek*” - köztük a serdülőkorosztályra vonatkozóan az úttörőmozgalmat említik -, amelyekben a legfontosabb vezetői pozíciókat kommunisták töltik be, így döntően érvényesül az MKP befolyása. A határozatban a koalíciós pártok ifjúsági szervezeteinek megszüntetéséről, az „egységes, demokratikus magyar ifjúsági szervezet”, a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (a határozatban még Magyar Ifjúság Nemzeti Szövetsége) létrehozásáról esett szó. Az MKP Politikai Bizottságának az ifjúságpolitikai irányvonalról hozott 1948. február 19-ei elvi döntését követően ülésezett az Országos Ifjúsági Bizottság, amely a cserkészszövetség átszervezésével kapcsolatos újabb előterjesztést is tárgyalt. A testület „az ifjúsági egység gyermekvonalon való megteremtése” érdekében öt pontban összegezte a tennivalókat, amelyek között több cserkészvezető eltávolítása, a cserkészszövetség alapszabályának módosítása, a „demokratikus alapon” történő csapatátszervezések, a cserkészek és további cserkészkérdések „demokratikus átnevelése” szerepeltek. Elérkezettnek látták az időt a „diktatórikus” alapokra épülő cserkészvezetési struktúra átalakítására is. A Magyar Cserkészfiúk Szövetségének szervezeti struktúráját 1948. február 27-én alakították át a KIE Vas utcai székházában tartott ülésen. *Karácsony Sándor* elnök előterjesztésére a nagy létszámú elnöki tanács helyett egy kilencfős határozathozó és végrehajtó elnökség kezébe helyezték a szövetség irányítását. A szervezési, nevelési, vezetőképzési, valamint a sajtó- és kulturális ügyeket az elnök saját hatáskörébe vonta, és Surányi Lászlóra bízta ennek irányítását. (Karácsony rövid időn belül le is mondott.)

1948. március 1-jén az MKP és az SZDP ifjúsági bizottságai együttes ülésükön egyeztek meg arról, hogy a két munkáspárt egyesülési szándékát követve élen fognak járni az egységes ifjúsági szervezet létrehozásában is. Többek között megfogalmazták az úttörőmozgalmat egységes serdülő ifjúsági mozgalommá fejlesztését és a múlt rendszer híveinek eltávolítását a cserkészmozgalomból.

Ugyanezen a napon a SZIM új vezető testülete, a Központi Bizottság 24 főt zárt ki a mozgalomból, Balassa Ottónét, a Gyermekbarátok Szövetségének elnökét pedig eltiltották a SZIM-ben végzett tevékenységétől. Március 1-ig 132 vidéki, fővárosi és környéki ifivezetőt távolítottak el.

1948 tavaszára lényegében eldőlt a harc, s a hatalmi pozíciót tekintve lassanként egyeduralmukodóvá váló MKP vezetés - ifjúsági vezetőinek 1947 őszén már megfogalmazott óhaját is követve - a rétegszervezeti forma mellett döntött. Az MKP PB 1948 februárjában megfogalmazta: „*Az ifjúsági fronton kialakultak az egységsszervezetek: a SZIT, a MEFESZ, a Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége, az úttörőmozgalmat [...] Építjük [...] a parasztifjúság egységsszervezetét. [...] De már most időszerűnek tartjuk az egységes, demokratikus, magyar ifjúsági szervezet megalakításának felvetését.*” Hamarosan erre is sor került, és 1948. március 22-én megalakult a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége. A MINSZ létrejöttével tehát megvalósult az előbb említett PB határozat zárómondata: „*Az egységes ifjúsági szervezetben lent és fent biztosítjuk pártunk hegemoniáját.*”

1948 márciusában megalakult az önálló úttörőközpont, majd nem sokkal később, 1948. május 24-26-án a fővárosi Újvárosi közgyűlési termében rendezték meg az I. Országos Úttörő Konferenciát, amelynek különleges rangot adott, hogy fővédnökévé Rákosi Mátyást választották, és hogy megnyitóján előadást tartott Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter is. A konferencia másnapján az úttörőmozgalmat főtitkára, Szendrő Sándor beszámolójában kitért a jövő tanévi feladatokra, amelyeket hét pontban fogalmazott meg. Ezek közül az ötödik feladatként említette meg „a serdülő ifjúság két nagy szervezetének: az úttörőmozgalmnak és a cserkészletnek az egyesítését”. A konferencián a cserkészfiúk szövetsége képviselőjében Surányi László is felszólt, akit az úttörőmozgalmat - akkor már legális - vezetőségi tagjává választottak. Sokat mondó, és a rendszer átalakulását is jelzi, hogy 1948. május 24-én, a népligeti stadionban megtartott megavatási ünnepségén valóban 15 ezer budapesti úttörő tett fogadalmat.

A cserkészek nagy részénél erős volt az ellenérzés a beolvasztással szemben, de a kommunista hengert nem lehetett leállítani. Márciusra elkészült a részletes forgatókönyv, amelyet az MKP KV Országos Ifjúsági Bizottsága 1948. április 9-én hagyott jóvá. Az úttörő Szendrő Sándor és a cserkész Surányi László ezzel kapcsolatos előterjesztésében ismertette, hogy az ellenőrző gárda és a hatóságok igénybevitelével kétszázhusz cserkészcsapatot oszlatnak fel, s hatvanöt csapathoz szövetségi megbízottat neveztek ki, akiknek négy hónap állt rendelkezésükre a „reakciós vezetők” eltávolítására, a gyerekek „saját demokratikus csapataik köré” tömörítésére. A csapatok „demokratikus keretekbe” való átterelésében kiemelten számíthatnak a helyi MINSZ-titkárok segítségére.

1948. június 27-én MCSFSZ-e megtartotta utolsó tisztújító közgyűlését, amelyen a MINSZ nevében felszólaló *Kelen Béla* többek között megállapította: „a népi demokráciák országaiban az úttörőmozgalmat felépítése és módszerei alkalmasabbnak bizonyultak a cserkészleténél.” A jövő az úttörőkre, akiknek munkájában - mondta *Surányi László* - a cserkészlet bevált pedagógiai módszereit egyesítik a tudományos szocializmus ideológiájával. Ezzel a már egyébként is eredeti tartalmát veszített hazai cserkészmozgalmat sorsa megpecsételődött. 1948. június 30-án pedig az addigra teljesen kommunista irányítású MCSFSZ közgyűlése hozzájárult az egyesülést előkészítő tárgyalások elindításához. 1948. július 20. és augusztus 15. között az „egyesítés” lebonyolítására megalakultak a tankerületi, megyei, városi úttörő-cserkész vezetőségek. A klerikális „veszélyek” kiküszöbölésére fontosnak tartották az egyesülő csapatok helyzetének egyenkénti vizsgálatát.

Elvben 1948. augusztus 31-ére befejeződött a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége és az Úttörőmozgalmat „egyesítése”, amiről az Úttörőelnökség közleményt adott ki. (Surányi László szerint: „A két szervezet, a cserkészlet és az úttörő 1948 szeptemberében egyesült, ami egy rövid tartalmú formában, kölcsönös aláírás alapján ment végbe.”)

A hosszan tartó folyamat betetőzéseként 1948. szeptember 23-án jelent meg az úttörőcsapatok általános iskolai megszervezését elrendelő, Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter által aláírt rendelet. Ez már nem említette a cserkészeket, az úttörőmozgalmat viszont a népi demokrácia - valamint az általános iskola és egyben a serdülő ifjúság - egyetlen demokratikus mozgalmaként aposztrofálta, és elrendelte az úttörőcsapatok megalakítását az általános és népiszkolában. Az önálló egyesületként működő iskolai szakági körök működésének beszüntetése mellett kilátásba helyezte a belügyminiszteri engedély alapján működő Ifjúsági Vöröskereszt és Diákpart egyesületek megszüntetését, illetve beolvasztásukat az úttörőmozgalmába. Érdekes módon az úttörőmozgalmat elnevezésének megváltoztatása ekkor még nem volt fontos, csak 1949. március 25-én kérte Szendrő Sándor főtitkár, hogy Gyermekbarátok Országos Egyesülete Úttörő Mozgalmat név helyett csak Úttörő Mozgalmat legyen, amivel kapcsolatban a Minisztérium fölöslegesnek ítélte utasítás kiadását. (**Lásd a 2. számú forrást!**)

A két gyermekszervezet erőszakos fúziója a cserkészlet szervezeti és tartalmi elnyelését, megsemmisülését jelentette, egyúttal a kötelező iskolai jelenléttel megteremtette a gyermek tömegszervezet kereteit, ami egyúttal a tanulást segítő szervezetté degradálta az „úttörőmozgalmat”. Az 1948. szeptember 1-én megindított a „*Jó tanulással előre hazánkért!*” mozgalom 1949. május 19-én „*Arccal a tanulás felé!*” jelszóval és új feladatokkal egészítették ki.

A Hermina út 23. Általános Iskola udvara (1949)

(fortepan.hu/Kovács Márton Ernő)

A cserkészet tervezett tartalmi-pedagógiai pozitívumainak átvételére nem került sor, hiszen Rákosi, illetve a kommunista vezetés számára a gyermekszervezet is hatalmi kérdés volt, amit miután teljesen maga alá gyűrte, csak saját propagandisztikus céljaira használt fel.

Hűvösvölgy, a Gyermekvasút (Úttörővasút) végállomása. Ünnepség a teljes vonal átadása alkalmából. (1950)

(fortepan.hu)

A pedagógia a legkevésbé sem számított, ezért sem valósulhatott meg számos pozitív pedagógiai elképzelés, cserkész és gyermekbarát tapasztalatok. A lényeg tehát a kinek szolgál a szervezet volt, s ennek az ifjúsági szervezetek árnyékában az úttörőszervezetek kezdettől eleget tettek. Ennek egyik igen jellemző példája, a MINSZ-t felváltó, KOMSZOMOL típusú DISZ alakuló kongresszusának 1950. június 18-án megjelent felhívása. Ebben egy szót sem ejtettek az úttörőkről, ami jelezte, hogy a pártifjúsági szervezet nem tudott mit kezdeni a rájuk bízott gyermekszervezettel.

Források

1. Tájékoztató körlevél a tanárképző intézetek vezetőinek az úttörőmozgalom iskolai szervezésének engedélyezéséről

MAGYAR VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM		
III/2.a osztály		
115585. szám. Érh. 19.12.1950.	Egyszerű előzetes vélemény:	
A beadvány száma és kelte: Hirtalából.	Kérelmező neve:	
Előírt:	Kérelmező címe:	
Ugyanaz:	Kérelmező címe:	
Lásni:	Kérelmező címe:	
Küldemény (száma) dátum:	Kérelmező címe:	
Küldemény (száma) dátum:	Kérelmező címe:	
Feladat idő (kezdés és vége) dátum:	Kérelmező címe:	
Feladat idő (kezdés és vége) dátum:	Kérelmező címe:	
Feladat idő (kezdés és vége) dátum:	Kérelmező címe:	
Tárgy:	Kérelmező címe:	
Gyermekbarátok Országos Egyesülete "Úttörő mozgalom" által szervezett úttörőmozgalom iskolai szervezésének engedélyezése az iskolákban.	Kérelmező címe:	
Összeállítás:	Kérelmező címe:	
Értékelés:	Kérelmező címe:	
Hasznos:	Kérelmező címe:	
A vélemény alapvető jogi beadvány (kérelm., értesítés), melynek célja, célja:	Kérelmező címe:	
Tárgy:	Kérelmező címe:	

1947. január 9-án 17.02/1947. N. M. III. sz. rendelkezéssel keltük valameny iskolai szervezetek részéről, hogy engedélyt adjunk a Gyermekbarátok Országos Egyesülete által szervezett úttörőmozgalom iskolai szervezésének engedélyezésére. Mivel rendelkezésünk nem jutott el a tanárképző intézetek igazgatóihoz, szükséges, hogy pótlólag a rendelkezés megküldésére az alábbi intézkedés történt:

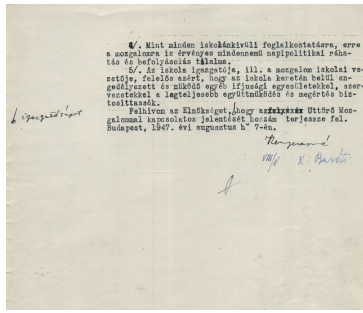
Valameny tanárképző-intézet elnökeinek, illetve pedagógusainak tanárképző intézetek igazgatóinak részére.

Tárgy: Iskolák.

A Gyermekbarátok Országos Egyesülete "Úttörő mozgalom" által szervezett úttörőmozgalom iskolai szervezésének engedélyezése az iskolákban. A rendelkezés értelmében az iskolákban lévő gyermekbarátok és úttörők az iskolákban szervezettek az iskolákban. A rendelkezés értelmében az iskolákban lévő gyermekbarátok és úttörők az iskolákban szervezettek az iskolákban. A rendelkezés értelmében az iskolákban lévő gyermekbarátok és úttörők az iskolákban szervezettek az iskolákban.

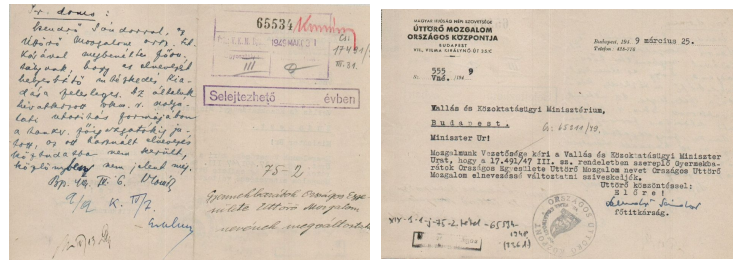
6. igazgató

Tisztelettel

Jelzet: MNL OL XIX-I-1-j-288-2. tétel-115585/1947. - 1947. augusztus 7. - Eredeti, aláírással ellátott, gépellt forrás.

2. A Gyermekbarátok Országos Egyesülete Úttörő Mozgalom vezetőségének kérése a szervezet nevének megváltoztatására

Jelzet: MNL OL XIX-I-1-j-75-2. tétel-65534/1948. - 1949. március 25. - Eredeti, géppel és kézzel írt, aláírással ellátott dokumentum.

Címkék:

[Szövetséges Ellenőrző Bizottság](#) [2]

[SZEB](#) [3]

[Magyar Kommunista Párt](#) [4]

[MKP](#) [5]

[Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség](#) [6]

[MADISZ](#) [7]

[Szociáldemokrata Párt](#) [8]

[SZDP](#) [9]

[Gyermekbarátok Országos Egyesülete](#) [10]

[GYOE](#) [11]

[Dolgozó Ifjúság Szövetsége](#) [12]

[DISZ](#) [13]

[Magyar Cserkészszövetség](#) [14]

[Magyar Cserkészfiúk Szövetsége](#) [15]

[MCSFSZ](#) [16]

Kiadás: 16. évfolyam (2016) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/hetven_eves_uttoromozgalom.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/hetven_eves_uttoromozgalom.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovetsseges-ellenorzo-bizottsag>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szeb>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-kommunista-part>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mkp>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-demokratikus-ifjusagi-szovetseg>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/madisz>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szocialdemokrata-part>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szdp>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gyermekbaratok-orszagos-egyesulete>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gyoe>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dolgozo-ifjusag-szovetsege>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/disz>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-cserkeszszovetseg>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-cserkeszfiuk-szovetsege>

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mcsfsz>